

نشانه‌های تدریس خوب

در شماره گذشته (بهمن ماه ۱۳۹۴) اصول و عملکردهای تدریس را به تفصیل توضیح دادیم و به علت محدود بودن صفحات مجله، بحث درباره نشانه‌های تدریس خوب را به این شماره موکول کردیم. از نظر مربیان تعلیم و تربیت، تدریس خوب، نشانه‌هایی محکم، ثابت و شناخته شده دارد که بسیاری از معلمان ارجمند از مبانی علمی و نظری آن‌ها به خوبی آگاه‌اند. در ضمن، عمل به هر یک از نشانه‌های تدریس خوب مستلزم تمرین و ممارست است؛ زیرا این نشانه‌ها بیشتر جنبه کاربردی و هنری دارند و زمانی در ارتقای کیفیت تدریس و یادگیری مؤثرند که عملیاتی شوند. ساده‌ترین و مناسب‌ترین راه حل ممکن برای عملیاتی کردن نشانه‌های تدریس خوب آن است که معلمان هر مدرسه، هر از گاهی، همیاری و هم‌آموزی کنند و به کمک همدیگر، صلاحیت‌های علمی، تجربی و حرفه‌ای خود را ارتقا دهند. مثلاً درباره مبانی نظری، هدف و مهارت‌های اجرایی هر نشانه، با هم بحث و گفت‌وگو کنند و برای اجرایی کردن آن‌ها در فرایند یاددهی و یادگیری، راه‌حل‌های مناسب و ابتکاری پیدا کنند. بسیاری از معلمان با تجربه اذعان کرده‌اند که قوه ابتکار و خلاقیت آن‌ها به هنگام بحث و گفت‌وگو و هم‌آموزی بیشتر بروز می‌کند، به طوری که گاهی موجب شگفتی خود آن‌ها می‌شود. همچنین، به تجربه ثابت شده است که دانش‌آموزان غالباً نسبت به تدریس معلم عکس‌العمل نشان می‌دهند. بنابراین، اگر معلم به هنگام تدریس و پس از تدریس به عکس‌العمل دانش‌آموزان توجه کند، به راحتی می‌تواند آثار تدریس خود را در چهره، رفتار و گفتار آن‌ها مشاهده کند. از این مقدمه نتیجه می‌گیریم که پایه و اساس تدریس خوب به میزان آگاهی معلم از اصول و قوانین علوم تربیتی؛ روان‌شناسی یادگیری و چگونگی کاربرد آن‌ها در امر آموزش (تکنولوژی آموزشی) بستگی دارد. بنابراین، اگر بتوانیم قوانین و اصول علمی یاددهی و یادگیری مانند قانون «تأثیر و تمرین»^۱، «یادگیری از طریق انجام دادن»^۲، «ساختن دانش»^۳، «یادگیری به‌عنوان فرایند تعاملی-اجتماعی»^۴، و «یادگیری از طریق اکتشاف»^۵ را، با فناوری تلفیق کنیم و در شرایط کلاس درس یا در محیط‌های آموزش مجازی و الکترونیکی، از آن استفاده کنیم، در واقع توانسته‌ایم خوب و جذاب تدریس کنیم و به تدریس خود جنبه علمی و هنری بدهیم. در عین حال، به‌خاطر داشته باشیم که در فرایند تعلیم و تربیت، نقش تربیتی، راهبردی و مدیریت آموزشی معلم همچنان مطرح است و هیچ‌چیز نمی‌تواند جایگزین نقش مهم و حیاتی معلم در زندگی دانش‌آموزان باشد. در واقع، معلم علاوه بر آموزش علوم، حافظ اصالت و صلاحیت‌های انسانی دانش‌آموزان نیز است. به‌عبارت دیگر، معلم هویت انسانی دانش‌آموزان را پایه‌گذاری می‌کند و سال‌های بسیار برای رشد و تکوین آن می‌کوشد. پس تدریس خوب صرفاً ارائه ماهرانه و هنرمندانه محتوای درس‌ها نیست، بلکه شامل فعالیت‌هایی است که تحقق

اهداف تربیتی را موجب می‌شوند، تعامل انسانی معلم با دانش‌آموزان را بهبود می‌بخشند، و امکان نظارت، کنترل و هدایت افکار و اصلاح رفتارهای دانش‌آموزان را به گونه‌ای مطلوب فراهم می‌سازند.

اینک با توجه به ابعاد و جنبه‌های علمی، مهارتی و انسانی حرفه معلمی، نشانه‌های تدریس خوب را می‌توان چنین خلاصه کرد:

۱. دانش‌آموزان را به تفکر و مشارکت سوق می‌دهد.
۲. دانش‌آموزان را به خود یادگیری قادر می‌سازد.
۳. تجربه‌ها و فعالیت‌های مناسب برای یادگیری را از پیش فراهم می‌کند.
۴. مشوق یادگیری عمیق است.
۵. شامل هدایت، راهبری و مدیریت یادگیری است.
۶. جنبه همیاری و مشارکت دارد.
۷. بیشتر دانش‌آموز محور است تا معلم محور.
۸. با مهربانی و همدلی و تفاهم همراه است.
۹. از آزادی منطقی دانش‌آموزان در استفاده از شیوه‌های یادگیری گوناگون حمایت می‌کند.
۱۰. بر جنبه‌های تربیتی و فرهنگ‌سازی بیشتر تأکید دارد.
۱۱. منابع اطلاعاتی مورد نیاز برای یادگیری را از قبل فراهم می‌کند.
۱۲. دانش‌آموزان را در سازگاری با محیط یاری می‌دهد.
۱۳. آینده‌نگر، پویا، سازنده و تعالی‌بخش است.
۱۴. احساس و عواطف دانش‌آموزان را متعادل و محکم می‌کند.
۱۵. هم تشخیص است و هم درمان.
۱۶. به دانسته‌ها و تجربه‌های قبلی دانش‌آموزان توجه می‌کند.
۱۷. با استفاده ابتکاری و مناسب از فناوری‌های قدیم و جدید، فرایند یاددهی و یادگیری را تسهیل، فعال و جذاب می‌کند.
۱۸. نشاط و انگیزه یادگیری را افزایش می‌دهد.
۱۹. الهام‌بخش پاکی افکار و اعمال دانش‌آموزان است.
۲۰. و در نهایت، تدریس خوب، دانش‌آموز را به تدریج از وابستگی مستقیم و دائمی به معلم و سایر کمک‌کنندگان رهایی می‌بخشد و او را فردی متفکر، خلاق، صالح و کارآمد تربیت می‌کند.

و اما از آنجا که دامنه یافته‌های علمی و فناوری‌های آموزشی روز به روز گسترده‌تر می‌شود و به تبع آن، شیوه‌ها، مهارت‌ها، فنون و مدیریت آموزشی تحول پیدا می‌کنند، از این رو، نشانه‌های جدید و به روز تدریس خوب را باید در مجموعه کارهای معلمان که علمی می‌اندیشند، حرفه‌ای عمل می‌کنند، انسانی و اخلاقی رفتار می‌نمایند جست‌وجو و مشاهده کرد. به عبارت دیگر، معلمی که علمی می‌اندیشد، حرفه‌ای عمل و انسانی رفتار می‌کند خود منشأ و مرجع یافته‌های علمی، مبدع و مبتکر تدریس خوب است. این چنین معلمان و مربیان همواره پیونددهنده نظر و عمل در دنیای تعلیم و تربیت هستند.

* پی‌نوشت.....

۱. تورندایک
۲. جان دیویی
۳. پیازده
۴. ویگوتسکی
۵. بروتر